

ІВАН ОГІЄНКО

Великі роковини

827—1927

ЗНАЧІННЯ ПРАЦІ СВЯТИХ

Костянтина й Мефодія

ІВАН ОГІЄНКО

ВАРШАВА — 1927

ІВАН ОГІЄНКО

Великі роковини

827—1927

ЗНАЧІННЯ ПРАЦІ СВЯТИХ

Костянтина й Мефодія

В И Д А Н Н Я
„УКРІАНСЬКОЇ НИВИ“

ВАРШАВА — 1927

Наближаються великі роковини, — в 1927 р. минає рівно одинадцять віків з дня народження геніяльного апостола всеслов'янського, св. Кирила—Костянтина. Костянтин, в чернецтві названий Кирилом, народився десь в 827 р. (або при кінці 826 року) в грецькому місті Солуні, і оце як раз тепер настають великі роковини — 1100 років з дня народження цього найбільшого культурного діяча всеслов'янського, якого знає тільки наша історія. Праця Костянтинова, разом з працею його старшого брата Мефодія, була працею на користь цілого слов'янства і тому в ці великі роковини згадають солунських братів напевне усі слов'янські народи.

В цій статті своїй я хочу коротенько змалювати, якоюж була праця Костянтина й Мефодія, за що їх так шанує у весь слов'янський світ, і чому в ці великі роковини мусимо знову пригадати собі цих великих мужів всеслов'янських.

Приглядаючись пильніше до життя й діяльності св. братів, слов'янських, апостолів Костянтина й Мефодія, ми дивуємося безприкладній величі їхньої праці. Велич праці цеї ще не видна була за життя св. братів; це звичайна доля кожної великої роботи,—сучасники її не цінять, постійно противляться їй, і в кращому випадкові — ставляться до неї буйдуже. Але минули віки, і тільки тепер ми вже можемо спокійно й об'єктивно оцінити цілу працю Костянтина й Мефодія і без перебільшення назвати її не тільки великою, але й геніяльною. В історії цілої світової культури трудно вка-

зати другу працю, котра принесла б такі незмірно корисні наслідки, як праця св. братів для слов'янських народів. Минули віки, і то довгі віки, а праця св. братів у всіх слов'янських народів ясна перед очима, — вся сучасна культура слов'янська повстала власне від того початку, котрий створили нам Костянтин та Мефодій в IX віці. Мала з початку свого, непоказна, здавалося така квола та бездоляна, праця св. братів з віками виросла в непереможну культурну силу, що охопила мало не весь слов'янський нарід — в сьогоднішній день більше ста мільйонів слов'янського народу хвалить Бога тією мовою, якої початок дали нам апостоли слов'янські. Історичні події допомагали ширшому розвиткові великих ідей святих братів, і пізніше ці ідеї стали святими для кожного слов'янина.

В чім же була віковична сила кирило-мефодіївських ідей? В чім полягала геніяльність та живучість їхньої праці? Чому праця ця дала такі безприкладно великі наслідки? Чому ми праці цієї повік не забудемо?

А все тому, що св. брати творили для слов'янських народів як раз те життєве, чого вони тоді ще не мали, щоби стати народом незалежним, самостійним та культурним. Вік, коли працювали св. брати, IX вік був віком творення незалежних слов'янських держав. Слов'янський нарід подіблений на маленькі кволі племена, ворожі одне одному не мав ще тоді потрібної сили, особливо на своїх західних землях; скрізь панували над ним завойовники сусіди; скрізь уважано його тільки за раба; навіть звано його згорда — *slavus*, цеб-то раб. Культура народу слов'янського була невеликою, а в порівнянні з тодішньою грецькою культурою й зовсім малою. Письменности не було, бо не було навіть своєї сталої азбуки, не було книжок, не було виробленої літературної мови.

Стара віра слов'янська, пристосована для інших обставин, мало розвинена й не міцна, не могла втриматися перед воюючим християнством. Вона, ця стара віра слов'янська, навчала великої релігійної терпимости, вона навчала, що всі народи вірять собі добре; а з заходу сунула на них нова віра християнська, несли її сильні народи огнем та мечем і самовпевнено твердили, ніби вона єдина спасенна.

Але яка була ця нова віра — її проповідувано незрозумілою „німецькою“ мовою, — слов'янин добре не знав. Знав твердо тільки одне: прийняти нову віру, — то стати данником тому народові, хто віру цю приніс.

Звичайно, якогось більшого почуття своєї єдності серед численних окремих слов'янських племен тоді ще не було, а тому де-які слов'янські народи часом виступали разом з ворогами слов'янства против своїх же. Спільних слов'янських інтересів тоді ще не знали й не розуміли, спільних ворогів недобачали.

Оце були такі порожні місця в історично-культурнім житті слов'янським; брак у сього цього вів тільки до слабости слов'янських народів і не давав їм змоги міцно стати на свої власні ноги. Солунські брати помогли слов'янству власне стати народом самостійним, — і в цім велич і сила їхньої праці. Їхня праця — на око ніби тільки культурна, — дала великі наслідки також і політичні: вона зміцнила недужий слов'янський нарід і прищепила йому невмирущу ідею слов'янської єдності.

Праця св. братів була надзвичайно тяжкою. Їм довелося виступити на слов'янським облозі, де не було ще навіть впорядкованої слов'янської азбуки. Упорядкувавши азбуку, св. брати беруться за переклади св. Письма та богослужбових книжок на живу слов'янську мову. Була це праця нечувано сміла, бо ж довелося перекладати з незвичайно тонко викоханої грецької мови на мову просту, грубу, „базарну“ чи „варварську“, як її тоді і ще довго потім називано. Звичайно, ніякої виробленої своєї літературної мови у слов'ян тоді ще не було, а проте — греки з походження — св. брати не злякалися перекладати тонкі абстрактні грецькі вирази та технічні терміни на невироблену „варварську“ мову. Не злякалися, бо кріпко вірили, що ту працю зробити треба, що праця та мусить бути корисною для слов'ян, — чей же в рідній мові, хоч ще не вироблений, ці варвари, слов'яне скоріше зрозуміють правду Христову, як в мові їм незрозумілій... До такої високої й величній ідеї може дійсно могли додуматися хіба тільки греки, бо ніхто з слов'ян в той час того не зрбив би був.

Св. брати безумовно побували з своєю апостольською

працею у всіх слов'янських народів, скрізь прислухалися до місцевої мови й вимови; вони мусли глибоко переконатися, що цілком одної слов'янської вже тоді власне не було—вимова й окремі слова у різних слов'янських народів були різні. Вони повинні були наочно переконатися, що букви їхньої азбуки, напр. Ъ, Е, И, Г, **А, Я, Ъ**, не скрізь однаково вимовляють, не скрізь однаково й наголошують (акцентують), напр. такі слова, як зѣло, глаголати народъ, вторый, земьный, творить чи подібні інші. А таке пересвідчення привело св. братів до певної бережності в виборі слів при перекладах, — здається, вони оминали виразів чисто місцевих, незрозумілих для інших слов'янських народів; на цю думку наводить мене хоча б те, що в найдавніших слов'янських перекладах місцевих слів не так вже й багато. Та маємо й джерельне свідоцтво, що в 860 та в 861 році в Херсоні Костянтин навчався від „русина“ (киянина) „сили рѣчи“, цеб-то київського наголосу та вимови.

А коли все це так, то мусимо ствердити, що в уяві Костянтина й Мефодія вже носилася думка про спільну слов'янську мову, таку мову, котру по можливості без трудно розуміли б усі слов'янські народи. Ученики св. братів цю велику ідею понесли далі, — церковно слов'янська мова за їх життя стала вже разом з тим і мовою літературною для світських творів, і скоро по тому всі слов'янські народи мали одну спільну мову і для своєї церкви, і своєї літератури. Звичайно, це був найкращий засіб для поширення великої й незмирущої ідеї про всеслов'янську єдність. Першими проповідниками такої ідеї й були Костянтин та Мефодій, — і в цьому сила великої пошани їх та безсмертя серед народів слов'янських. Вже в X—XI віці св. братів раховано учителями всеслов'янськими.

Правда, стара церковна й літературна мова не була зовсім однаковою у всіх слов'янських народів, бо вже у X-му віці окремі слов'янські народи, щоби наблизити церковну мову до своєї живої мови, починають вносити, ті або інші поправки до перекладів Костянтинових.

На свій час св. брати були великими революціонерами. В той час, власне в IX віці, в Європі нікому не могла й на

думку спасти така безмежно сміла ідея, як ідея Богослуження живою людською мовою. Триязична ересь пілатників панувала тоді однаково міцно, як в церкві західній, так і в Візантії, — хвалити Бога — навчала тоді церква-можна ніби лише мовами жидівською, грецькою та латинською (як був напис Пілата на хресті; приклади національних церков на Сході за давністю справи на рахунок не бралися). І, не зважаючи на це, св. брати несуть цю величну ідею Богослуження живою мовою до слов'янських народів, повно реалізують її, і сміло її завзято воюють проти триязичників чи пілатників, що міцною лавою запекло боролися проти Богослуження живою мовою. В цій завзятій і нерівній боротьбі за мову Богослуження зломилася фізична сила св. братів і звели їх до могили, але не зломилася велична їхня ідея, — учні Костянтина й Мефодія понесли цю ідею поміж інші слов'янські народи і там вона навіки й прищепилася. Бог вислухав передсмертне прохання св. Кирила: „Господи, Боже, ми, послушай моєї молитви, вірное ти стадо сохрани и погуби треязичную ересь!“...

Богослуження живою народною мовою відразу підняло культуру слов'ян і дуже зміцнило ідею слов'янської єдності (не дурно ж слово „язик“ вдавнину визначало не тільки мову, але й наріччя). Це була праця св. братів, котрої величезну силу розпізнано лише з бігом віків. Правда, праця св. братів пізніше таки вигнано з західних слов'янських земель і слов'янське Богослуження мусіло тут замовкнути, — кирило-мефодіївську ідею побідили тут „триязичники“ чи „пілатники“; зате велична кирило-мефодіївська ідея цілком опанувала південне та східне слов'янство, і навіки прищепилася тут. Звичайно, не будь цієї смілої праці св. братів, не мали б ми й їх великих наслідків, — на всіх слов'янських землях запанували б триязичники, запанували б політично й духовно, а це зріст слов'янської культури й політичної свідомості та сили затримало б на довгі віки. Приклад тих численних слов'янських народів, що їх через однаковість віри поглинула німецька народність, говорить за це дуже красномовно. Бо ж то закон історичний, що при однаковості віри двох сусідніх народів сильніший все загарбає слабшого.

От в чім значіння праці великих апостолів наших, Ко-

стянтина й Мефодія, от як треба розуміти кирило-мефодіївську ідею; от причина, чому солунських братів так шанують тепер усі слов'янські народи. Пошана ця з часом все збільшується, бо збільшується зрозуміння невмирущих кирило-мефодіївських ідей. Шанують св. братів дійсно всі слов'яне, бо до цієї пошани в останні віки приєдналися й слов'яне-католики, і тому св. Костянтин і Мефодія тепер поправді можна назвати апостолами цілого Слов'янства, апостолами всеслов'янськими.

А за останні часи кирило-мефодіївська ідея відновила-ся ще з більшою силою. Ідея ця наказує хвалити Бога живою зрозумілою мовою. Св. Костянтин ціле життя своє віддав власне на боротьбу з „пилатниками“, що були проти Богослуження народною мовою. І коли тепер, за одинадцять віків життя, колишня церковна мова наша стала зовсім, або малозрозумілою, то кирило-мефодіївська ідея наказує нам змінити її стільки, щоби вона стала мовою зрозумілою, цеб-то поступати так само, як багато разів уже й робила наша церква. Сьогодні в церкві чуємо всі мови слов'янські: російську, українську, польську, чеську, болгарську, сербську й хорватську, — кожний слов'янський нарід хоче хвалити Бога своєю мовою. І це не єсть порушення кирило-мефодіївської ідеї,—це тільки її глибше зрозуміння, бо ж св. брати життя своє поклали за введення до церкви не якоїсь мертвої мови, але мови живої, народної. Перемігши в боротьбі ересь триязичників, апостоли всеслов'янські, звичайно, і в думці не мали заводити на місто неї нову чотирозичну ересь.

Ось тому кожний, хто йде проти Богослуження живою народною мовою, йде проти великої кирило-мефодіївської ідеї.

